

ВЭТЭН ОҒУЛЛАРЫ

ӨЗ ИНТИГАМЫНЫ АЛАН ИЖИД

Саянпа сеһбат өткөүн чох сөүрөтмө һафиз! һәр дәфә үрә-
индә сеһбат өткөүә башлајркен көзләримн һаршысында гова-
гач ағачы чыллар. һөһишә әтрафдыкә ойнадым бу говаг
бөүк, өзәмәтлә һә мөһтөшәк бир ағач кими бүтүн кәндин Јә-
рашыгдыр. О бу кәндә—Јәһи сөһни көз ачдыгын вә бөј а-
дыгын Чәгуһас кәндиндә һәјәтинннздән бир аз аралыда, үмүми
Јолун ашгасында учалыр. Губадлы ишгал оландан сһиһси-
ндән Јәра алса да, будаглары мәрмиләрдән сыһса да, өзәмә-
тин вә аугарыны итирмәдән Јәнә өвәлки кими мөһтөшәкдир.
Сөһни үчүн бу говаг әдә ағач дөјилдә һафиз! О сөһни досту-
сирдашыны, арзуу-иһтәјинди, һөһсиһнди, мөһөбәтһинди.

Сөһни илк дәфә бу говагын
алтында көрдүм. Хансувар-
киһни сөһнин һәрәдә олдугуну
сөһндән сорудум. Әһлин гәл-
дырыб говагын әһүндә олан
галпыны көһтөрдүн, мөһәли-мө-
һәли үзүмә бахыб габага ду-
шудн, галпыны ачыб:

—Буурун, — дедин, — Көһин
иһәри. Атам өвдә јохдур. Бир
әздән кәлмәлиһдир.
—Дөјөһән, Хансуварын оғлу.
сан. Бајрамсан!

—Бајрам бөүк гөрдәшымдыр.
Мөһни әдүл һафиздир.

—Чох көзәл, кәл, таныш олағ!
О күн атан көләнә гөндә сө-
һинлә сеһбат өттидм. Онда сөн
икһинчи сһиндә охујурдун, мө-
һә һәһил дәншыһын, шөһр дө-
дин. Ики дәһини арасындан
вахт таһиб сәмәвары гөјһатидн,
чәј төдәрукү көрмөүә бәшләдйн.
Атан көләнәдән сонра мөһкәндә
бизә чәј кәтирдин.

Иһкинчи дәфә сөһни, һафиз,
иһи вј сонра көрдүм. Бөүк бир
шәһинән алтында. Даг төрөфдән
көлирдин, шәһени өлө гәлдир-
мышыдн ки, өзүн алтында та-
ләм итишдйн, көрүһнәсә ол-
мушдун. Сөһни сөһлөјүндә дөр-
ләл мөһни тәһнидн, шәһени һә-
јәтә бөһәлдиз үстүмә јүјүрдүн.
О күнүк сеһбәтләримизи бу
ојун дө унутмамышам. Сәһә Чә-
зәһини о бәшһиндән пәһ-пәһ-
дә Губадлыга кәлмәјим һаггы-
нда сеһбат әдәркән, марагындән

вә һәјрәтиндән көзләрим бөү-
мушдү. Сөн бу көзәл, фәһун-
кар Јәри чох сәһләр көрдүн,
һәр төрөфи һарыш-һарыш көз-
дин. Озу дө өһндә тутдугун
сәһләл, әвтомәтлә, бир әскәр
кими бу көзәллиһни кешиндә
дөјәһиди!

Јәнә кәндинизә гонаг көләр-
көн бу дәфә сөһни кәрмәдм.
Бачын Валидә дөди ки, узәдә-
сан, Ригада, һәрби хидмәтдә.
Әскәрлиһндән Губадлыга гәјлдән
киһи әһ чәһин бир сәһдә фә-
ләјһәтә бәшләдйн. Биллирдн ки,
ағыр дөвдәрдү, дүшмән галпыны
ағынәдәдир, рәјисүн Јухәри
көһиләри төһлүкә алтындәдир,
тәз-тәз һәмләһләрә, һүчүмләрә
мөһүз галыр. Белә бир вахтда
даһили һиләр өргәһиндә иһш
бәшләмәк һүһәрдир. Бичәһни
сөһни сөһинә гуһаг әһсәб өзүнү
өдүн-әләвүн гуһагына ағдын.

Сөһни үчүн илк сыһаг 1991-
чи иһи мартында олдү. Јухә-
ри Чыһикиһи кәндиди... Дүшмәһни
көндә һүчүми, киһи һөһри
әлдүрүлмәһсә, чәһмәтүн мұһәси-
рәдә галмасы... Көнд өһинә
көмөк өтмөк үчүн көлән һиләс
иһчиләри арасында сөн дө
вардын, һафиз! Достәһлә әһ
төһлүкәли бир әһләјһатә бәш-
ләдйн. Сүрүнә-сүрүнә дүшмә-
һи әһ хөттинә чәтыб, гүһбарә
илә илк сәфи дәрмәдагыһи өт-
мөјим дүшмәһни чәһнына өв-
ләдә салды. Сөһнә о бири дөстө-

ләр көмөјә јетишди вә чәмәт
мұһәсирәдән чыха билди.

О вахтдан бошыны гашымега
белә иһкәнән олмады, иһин
чохлугундән дүһяһни унутдуи.
Евә кеч-кеч көлирдин. Чүһки
бир ајагын Әһлигулушәгы, Сөј-
тас, Нөвлу, о бири Әһни, Чи-
һикиһи кәндләрдә иди.

Ләләзәр көрпүсүндән кечәр-
көн машыны мұтләг сәхләтди-
рырдн, һафиз! Мұтләг дө јөрә
дүшүр, әтрафа, јәшылығы, чә-
јә, јола узун мүддәт тәләшә
әдирдн. Ешһитмишдн ки, әр-
мөһиләр Әһлигулушәгы кәнди-
һи мұһәсирәјә алмаг, бу көр-
пүкү перләтмәк үчүн бөүк һү-
чүм пәһни һазырләјибләр. Бөү-
кү һүчүмүн һаршысы алынды,
сөн дөһнәлә дүшмәһни әрха-
сына кәчмишдн, дөрд дөјүш
машыныны һәбәгыһи кәһиб
онлары сүрәдән чыхартмыш-
дн. Сөн һөһишә, һәр јөрдә
белә фәдәкәр, белә гөрмәз,
белә мөрд олурдун. 1992-чи
илдә Лачын рәјонунун ишгал
олунмү әрәһсини әзәд өтмөк
үчүн һазырланмыш кәһиш һү-
чүмдә Бөшәрт кәндини То-
пағав вә Гәрәгајә јүкәһлиһләр
уғрунда кәдән дөјүшләрдә
өһил иһидийи мұһүһсә көһ-
рәдн.

О күн машыны Ләләзәр көр-
пүсүнә доғру сүрдүрдүн. Бу
көрпүкү сәғ-сәләмәт көрмөк сө-
һни үчүн бир дүһя сөһнин иди.
Она көрө бу көрпүкә чәһн ки-
һи шәгы дүшдүн, јәнә әтрафа
бәхдн. Бу төһнәтдән, бу көзәл-
лиһдән һеч чүрә әрйәлмәк иһте-
мәлидн. Сөн бу торпага ба-
ғәлән тәһчә бу көрпү дөјилди,
һәм дө өз өһннзиди, өз һәјә-
тинзиди, јәһилыгыда үчелән өз
мәһли говаг ағачы иди. Сөн бу
өшгәлә јәһәјүрдн, бу торпагы
гөрүмәлә өз һәһлиһи, бәбә,
нәнә гөһрини, әһини, ағаны,
ананы гөрүјүрдүн!

Чәһн күһләрдә мөн дө Гү-
бәдлыга кәлмишдм, һафиз!
Аһмә сөнә сәрт көлөчкөһни һеч
ағлыма белә кәтирмәдм. Чә-
рәли кәндиндә әскәрләрлә кө-
рүшүб көри гәјлдәндә күчлү
гөр јәғырды. Машыһмыз даг
јолундә сүрүшүрдү. Бир дөһкә-
дә сизин һәрби машына чох
көлдн. Бизә көмөјиниз чох
өлдү. Чүһки бизим машын гә-
ра батмышды. Елә бу заман
сөн мәнә јәһынлашыды: полис
палтарында, өһндә әвтомәт!
Мән сәһи танымадым, һафиз!
Танымамағым да тәәччүблү дө-
јиди. Көр о көрүшләрдән нә гә-
дир кечир! Бир дө сөн бөү-
мушдүн, әһил бир иһид олмуш-
дун. Сөни бағрыма басдым,
һафиз! Гыһсәкә мөһүмәт вер-
дн ки, иһи һәртә буһндән габаг
тојун олуб, атан-анан да сәғ-
сәләмәтдир. Сөн әрйилыб һәр-
би машына өлөшдән. Сизин
машын јухәриләрә доғру иһти-
гәкә көтүрдү, дөјүшләрин өһ
гәјһәр һөһләрүнә доғру...
Сөнра... Гәра буһлүлдәр даһа да
сыһлашыр. һәр төрөфдән һү-
чүмләһ... кет-кәдә күһлөһди.
Августун орталарында сөн Хә-
ли јәјдә кәһишә иди. Дүш-
мәһни күчлү һүчүмүнүн һаршы-
сыны алмаг үчүн һәрбиһчәләрә
бирләшдiniz. Көрдүн ки, дүш-
мән бөүк гүвәә илә үстүнзә
көлир. Буна бәхмәјәрәг сәһки-
һинзидән көри кәһилмәдiniz...
Вурушдунуз... Милис дөһлә-
рындән үчү нөһмәрд дүшмән
күһлөһсидән өлдү, бири иһә
ағыр јөрәлөһди, он дөһгәк кәч-
мәһмиш о да дүһјәһини дө-
јишди. Сөн гөзөб атына мидин.
Һисс әтдин ки, мұһәсирә вәји-
јөтиндөһсиниз. Она көрә бу мұ-
һәсирәдән чыхмаг һаггында дү-
шүһдүн. Елә бу вахт бир кү-
лә дө сөнә дөјди. Јөрәландын.
Буну вәһинә олмадын, «Бекәра
шөјдир» дөдин. Әһ өлвәришли

Мәзарыһни өһүндә һөјәти-
һиздәкә говаг ағачы јәһымә
душдү. Мәнә елә кәлди ки,
говагын да сәһри түкәһиб, һа-
физ! Сөни көзләмәкдән јору-
физ! Даһа буһлүлдәр бәхмә-
р, үмидини, үрәјини јолларә ба-
ғәләјиб, көзләјир ки, бүтүн ө-
ләбә гәјһтисүн, онларын иһиди
дө сөн.
Һәсрәтлә, дөнә-дөнә
Сәһи говаг чәғырыр,
Еһинә-ешинә
Сәһи гонаг чәғырыр,
Сәһи говаг чәғырыр!

Тоғиғ МАҺМУД